

УДК 342.56:342.3

Н. В. Сорочко

здобувач

Науково-дослідного інституту публічного права

ПРИНЦИПИ СПОСОБІВ СУДОВОГО ЗАХИСТУ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ

Актуальність дослідження. На сьогоднішній день, принципи відіграють особливу роль в адміністративній діяльності кожного суб'єкта публічної адміністрації.

Україна – є демократичною правовою державою, де життя, законні права, свободи та інтереси громадян визнаються найвищою соціальною цінністю. Держава в першу чергу має захищати зазначені інтереси та піклуватися про забезпечення стабільності та чіткої правової визначеності кожного учасника адміністративно-правових відносин. Тому, слід розуміти, що принципи способів судового захисту в адміністративному судочинстві відіграють значну роль для порушених та оспорюваних прав та законних інтересів.

Згідно Центру соціологічних досліджень «Разумков центр» Лише 2% респондентів вважають, що судова реформа в Україні майже завершена і всі базові зміни зроблені. Ставлення до судової реформи є переважно негативним. Частка тих, хто ставиться до судової реформи позитивно, статистично значуще не змінилася порівняно з 2017 р., тоді як частка тих, хто ставиться негативно, дещо зменшилася (за рахунок зростання частки тих, хто ставиться байдуже). Негативна налаштованість характерна і стосовно всіх інших реформ (земельної, медичної, пенсійної, освітньої). Ставлення до судової реформи, як і до реформ взагалі, істотно залежить від рівня довіри до влади. Також ставлення до судової реформи істотно покращується із зростанням рівня поінформованості про неї. Негативне ставлення до судової реформи пов'язане з тим, що громадяни не бачать її результатів – лише 9% респондентів, опитаних за загальнонаціональною вибіркою, помітили зміни в системі правосуддя, що впроваджуються в Україні протягом останніх 4-х років. Частіше (21%) ці зміни помічали респонденти, опитані на виході з судів (тобто ті, які безпосередньо стикалися із судовою системою). Разом з тим, кількість тих, хто підтримує вже здійснені зміни в системі правосуддя, перевищує частку тих, хто їх не підтримує – оцінюючи зміни, які вже відбулися в судовій системі України, респонденти переважно позитивно оцінюють всі зміни. Підтримка змін в системі правосуддя найчастіше вмотивована необхідністю подолання корупції, забезпечення верховенства права і справедливості. Відсутність підтримки змін в системі правосуддя найчастіше пояснюється респондентами

тим, що досі не відбулися зміни на краще, невірою в можливість подолати корупцію, недовірою до тих, хто здійснює реформи [1].

Таким чином, підвищення рівня судового захисту та довіри громадян до судового захисту в цілому, завдяки незалежним та неупередженим судам є основним напрямком розвитку сучасної судової реформи.

Отже, розгляд теми «Принципи способів судового захисту в адміністративному судочинстві» на сьогоднішній день є достатньо актуальною.

Аналіз останніх досліджень. Проблематику теми «Принципи способів судового захисту в адміністративному судочинстві», вивчали такі вчені: В. Авер'янов, О. Бандурка, В. Бевзенко, Ю. Битяк, В. Галуцько, І. Голосніченко, В. Грацук, Н. Гудима, Є. Додіна, С. Ківалов, С. Козуліна, В. Колпаков, А. Комзюк, А. Куліш, А. Кухарчук, Д. Мандичев, Н. Нижник, М. Орзіх, О. Рябченко, В. Селіванов, С. Тюрін, О. Харитонова, О. Харченко та ін. Однак, ці вчені доторкалися цього питання лише опосередковано досліджуючи інші більш загальні чи спеціальні суспільні відносини.

Мета статті – на основі теорії філософії права та теорії адміністративного права, аналізу відповідних нормативно-правових вітчизняних і зарубіжних актів, праць вчених та інших джерел, визначити принципи способів судового захисту в адміністративному судочинстві.

Виклад основних положень. До найважливіших чинників, що охороняються державою, слід віднести права, свободи та законні інтереси громадян. Тож, згідно зі статтею 21 Конституції України, права і свободи людини є невідчужуваними та непорушними. Невідчужуваність прав означає таке закріплення їх за людиною, яке не залежить від її волі та бажання (наприклад, спроби обміняти приналежне їй право на якесь інше благо або передати своє право комусь іншому тощо). Право людини захищене, передусім, від неї самої, від таких її дій за різних несприятливих обставин, які призводили б до втрати особою власного права. Це положення в юридичній літературі тлумачать так, що «... жодна людина не може бути позбавлена своїх прав ані будь-яким актом держави, в тому числі волею більшості суверенного народу, ані навіть власним актом» [2, с. 68–69].

Загалом для того щоб застосовувати судовий метод захисту прав, свобод та законних інтересів громадян нам необхідно визначити пріоритетні

принципи способів судового захисту в адміністративному судочинстві.

Відповідно до тлумачного словника української мови принцип – це основне вихідне положення якої-небудь наукової системи, теорії, ідеологічного напрямку і т. ін. Особливість, покладена в основу створення або здійснення чого-небудь, спосіб створення або здійснення чогось. Правило, покладене в основу діяльності якої-небудь організації, товариства і т. ін. Переконавання, норма, правило, яким керується хто-небудь у житті, поведінці [3].

Відповідно до цього ж словника, спосіб – це певна дія, прийом або система прийомів, яка дає можливість зробити, здійснити що-небудь, досягти чогось [3].

С. Погребняк вважає, що прогресивна правова думка сформулювала загальні засади, які є об'єктивно необхідними, реалізуються через принципи організації і функціонування всієї соціальної системи, включаючи правову. До них належать: 1) Принцип справедливості, який має бути розглянутий в трьох аспектах:

- формальна справедливість, яка природно присутня в самому понятті права, яка має демонструвати безсторонність та послідовність, як при виробленні, так і застосуванні правил. Ця ідея втілюється в принципі формальної рівності;

- змістовна справедливість, яка втілюється в такому загальному принципі права як принцип пропорційності;

- процедурна справедливість, що вимагає додержання процедурних правил, спрямованих на забезпечення справедливості результату, незалежно від інших обставин;

2) Принцип рівності, який виходить з того, що всі, хто знаходиться в однаковому становищі мають рівні права, свободи та обов'язки, і є рівними перед судом та законом, але права, свободи та обов'язки є різними, коли право враховує розумні й об'єктивні відмінності між особами (здійснює диференціацію), або створює тимчасові сприятливі умови для певної категорії осіб, з метою компенсації наявної фактичної нерівності;

3) Принцип свободи, який обумовлює такі вимоги, що мають бути втілені в праві: принцип «дозволено все, що не заборонено законом»; принцип поваги і непорушності прав людини; принцип автономії; принцип плюралізму; принцип толерантності; принцип субсидіарності та ін. Згідно з цим принципом право:

- ґрунтується на визнанні свободи беззаперечною соціальною цінністю;

- послідовно втілює її ідею у своїх принципах та інститутах;

- закріплює легітимовану міру свободи;

- за допомогою юридичних засобів захищає її від будь-яких порушень;

4) Принцип гуманізму, вимогою якого є концентрування права навколо людини, її цінностей

та інтересів, забезпечення їх юридичної захищеності, створення умов для людського розвитку [4].

Таким чином, слід розуміти що є загальні принципи права, що застосовуються у всіх паралельних галузях та спеціальні, що застосовуються у спеціальній галузі, як наприклад це є принципи способів судового захисту в адміністративному судочинстві.

Далі перейдемо до основного закону нашої держави, який регламентує право громадян на судовий захист, тож відповідно до статті 32 Конституції України кожному гарантується судовий захист права спростовувати недостовірну інформацію про себе і членів своєї сім'ї та права вимагати вилучення будь-якої інформації, а також право на відшкодування матеріальної і моральної шкоди, завданої збиранням, зберіганням, використанням та поширенням такої недостовірної інформації. Кожен має право після використання всіх національних засобів юридичного захисту звертатися за захистом своїх прав і свобод до відповідних міжнародних судових установ чи до відповідних органів міжнародних організацій, членом або учасником яких є Україна (стаття 55) [5].

В статті 129 визначено, що основними засадами судочинства є: 1) рівність усіх учасників судового процесу перед законом і судом; 2) забезпечення доведеності вини; 3) змагальність сторін та свобода в наданні ними суду своїх доказів і у доведенні перед судом їх переконливості; 4) підтримання публічного обвинувачення в суді прокурором; 5) забезпечення обвинуваченому права на захист; 6) гласність судового процесу та його повне фіксування технічними засобами; 7) розумні строки розгляду справи судом; 8) забезпечення права на апеляційний перегляд справи та у визначених законом випадках – на касаційне оскарження судового рішення; 9) обов'язковість судового рішення [5].

Таким чином, кожен громадянин нашої держави має право на судовий захист своїх прав, свобод та законних інтересів. Крім того, це право регламентоване як чинним законодавством України так і нормами міжнародного права.

Це підтверджується тим, що Конституція України гарантує кожному судовий захист його прав у межах конституційного, цивільного, господарського, адміністративного і кримінального судочинства України. Для того щоб звернутися до суду необхідно скласти позовну чи іншу заяву, передбачену чинним процесуальним законодавством, надати суду відповідні докази та сплатити судовий збір. Позов має відповідати вимогам встановленим процесуальним законодавством. Підготувати документи для звернення до суду особа може самостійно або ж звернутися за правовою допомогою, у тому числі безоплатною. Слід відмітити, що норми, які передбачають вирішення спорів, зокрема про поновлення порушеного права, не можуть суперечити принципу рівності усіх пе-

ред законом та судом і у зв'язку з цим обмежувати право на судовий захист. Правосуддя за своєю суттю визнається таким лише за умови, що воно відповідає вимогам справедливості і забезпечує ефективно поновлення в правах [6].

В. Скрипнюк в одній зі своїх праць зазначив, що суттєвою ознакою соціальної, правової держави, яка визнається переважною більшістю сучасних вітчизняних і зарубіжних правознавців та політологів і яка становить її правову основу, є принцип реальності прав, свобод та обов'язків людини і громадянина. Його політико-правова сутність полягає в тому, що права, свободи і обов'язки людини й громадянина повинні бути не лише задекларовані в законодавчих актах, а й гарантовані та реально забезпечені як державою в цілому, так і її окремими інститутами» [7, с. 139–140].

Його політико-правова сутність полягає в тому, що права, свободи і обов'язки людини й громадянина повинні бути не лише задекларовані в законодавчих актах, а й гарантовані та реально забезпечені як державою в цілому, так і її окремими інститутами» [7, с. 139–140].

Також, слід звернути увагу на статтю 3 Закону України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини» в якому йдеться про те, що метою парламентського контролю за додержанням конституційних прав і свобод людини і громадянина, який здійснює Уповноважений, є: 1) захист прав і свобод людини і громадянина, проголошених Конституцією України, законами України та міжнародними договорами України; 2) додержання та повага до прав і свобод людини і громадянина суб'єктами, зазначеними у статті 2 цього Закону; 3) запобігання порушенням прав і свобод людини і громадянина або сприяння їх поновленню; 4) сприяння приведенню законодавства України про права і свободи людини і громадянина у відповідність з Конституцією України, міжнародними стандартами у цій галузі; 5) поліпшення і подальший розвиток міжнародного співробітництва в галузі захисту прав і свобод людини і громадянина; 6) запобігання будь-яким формам дискримінації щодо реалізації людиною своїх прав і свобод; 7) сприяння правовій інформованості населення та захист конфіденційної інформації про особу [8].

Відповідно до вищезазначених засад захист прав, свобод та законних інтересів громадянина визнаються найбільш пріоритетним завданням

кожної демократичної й правової держави в тому числі і України.

Основною засадничою умовою сучасного правосуддя в Україні є формування єдиної системи, визначення організації та діяльності державних органів у сфері захисту прав, свобод та законних інтересів суб'єктів адміністративних правовідносин. Тож, принципи способів судового захисту в адміністративному судочинстві слід поділити на:

- матеріально-правові, що встановлюють основи організаційно-правового статусу суду;
- процесуально-правові, що визначають правила і процедури судового захисту.

Висновки. На нашу думку, принципи способів судового захисту в адміністративному судочинстві поділяються на такі: 1) матеріально-правові, що встановлюють основи організаційно-правового становища суду (доступність судового захисту, відправлення правосуддя тільки судом; законність в питаннях організації та здійснення судового захисту; самостійність судової влади і незалежність суддів; єдність судової влади; регламентування правового положення основних ланок вітчизняної судової системи; поєднання колегіального та одноосібного розгляду справ у судах; особливий порядок фінансування судів і призначення суддів на посаду, законність і своєчасність виконання судових актів і ін.); 2) процесуально-правові, що визначають правила і процедури та загалом способи судового захисту як по формі, так і за змістом (доступ до суду; рівність перед законом і судом; неупередженість та справедливість суду при вирішенні правових спорів; публічність і безпосередність судового розгляду; оперативність правосуддя і розгляд справи упродовж розумного строку; змагальність процесу і рівноправність сторін; мова судочинства; забезпечення підозрюваному і обвинуваченому права на захист; презумпція невинуватості; всебічне, повне і об'єктивне дослідження обставин справи; судовий нагляд за законністю і справедливістю судових актів і контроль суду за їх виконанням і ін.).

Отже, принципи способів судового захисту в адміністративному судочинстві – це основні вихідні положення покладені в основу захисту прав, свобод та законних інтересів громадян через судові органи, що закріплені в Конституції України, міжнародно-правових актах і інших законах нашої держави, що виражають демократичну сутність українського правосуддя.

Література

1. Ставлення громадян України до судової системи. *Разумков Центр*. 2020. URL: <https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/stavlennia-gromadian-ukrainy-do-sudovoi-systemy>
2. Komentar do Konstytutsii Ukrainy. Commentary on the Constitution of Ukraine. 2nd ed., rev. 2020. Kyiv. Yurinkom Inter [in Ukrainian].
3. Словник української мови: в 11 томах. Том 9, 1978. Стр. 578.
4. Погребняк С. Принципи права: доктринальні питання. Право України. 2013. № 9. С. 217.
5. Конституція України. Верховна Рада України. Закон від 28.06.1996 № 254к.96-ВР. *Офіційний вісник України*. 2010. № 72.
6. Способи захисту прав та свобод людини і громадянина. 2020. URL: <https://www.legalaid.gov.ua/povyny/sposoby-zahystu-prav-ta-svobod-lyudyny-i-gromadyanyna>.
7. Skripniuk, O. Sotsialna, pravova derzhava v Ukraini: problemy teorii i praktyky. Do 10-richia nezalezhnosti Ukrainy. Social, legal state in Ukraine: problems of theory and practice. To the 10th anniversary of the independence of Ukraine. Kyiv. 2020. In-t derzhavy i prava im. V.M. Koretskoho NAN Ukrainy in Ukrainian.
8. Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1998. № 20. ст. 99. *Голос України* 20.01.1998.

Анотація

Сорочко Н. В. Принципи способів судового захисту в адміністративному судочинстві. – Стаття.

В статті визначено, що принципи способів судового захисту в адміністративному судочинстві – це основні вихідні положення покладені в основу захисту прав,

свобод та законних інтересів громадян через судові органи, що закріплені в Конституції України, міжнародно-правових актах і інших законах нашої держави, що виражають демократичну сутність українського правосуддя.

Ключові слова: адміністративне судочинство, демократичний, поняття, правовий, принцип, спосіб, судовий захист.

Аннотация

Сорочко Н. В. Принципы способов судебной защиты в административном судопроизводстве. – Статья.

В статье определено, что принципы способов судебной защиты в административном судопроизводстве – это основные исходные положения положены в основу защиты прав, свобод и законных интересов граждан через судебные органы, которые закреплены в Конституции Украины, международно-правовых актах и других законах нашего государства, выражающие демократическую сущность украинского правосудия.

Ключевые слова: административное судопроизводство, демократический, понятие, правовой, принцип, метод, судебную защиту.

Summary

Sorochko N. V. Principles of methods of judicial protection in administrative proceedings. – Article.

The article defines that the principles of judicial protection in administrative proceedings are the main starting points underlying the protection of the rights, freedoms and legitimate interests of citizens through the judiciary, enshrined in the Constitution of Ukraine, international legal acts and other laws of our state. democratic essence of Ukrainian justice.

Key words: administrative proceedings, democratic, concept, legal, principle, method, judicial protection.